

مرزهای ایران

همراه با تغییرات جدید در طول مرزهای جمهوری اسلامی ایران

9

مقدمه دکتر سید یحیی صفوی - عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین(ع)

مسعود محمد حسینی

دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)

دانشکده پیامبر اعظم(ص)

بهار ۱۳۹۱

سرشناسه	: محمد حسینی، مسعود، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: مرزهای ایران؛ تألیف مسعود محمد حسینی؛ همراه با مقدمه سید یحیی صفوی
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۸۰۶ ص: مصور، جدول، نمودار. : ۲۹×۲۲ س.م.
شابک	: ۲۰۷۰۰۰ ریال ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۳۰۲-۲-۸
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا	
یادداشت	: واژه نامه.
یادداشت	: کتابنامه.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: مرزها- ایران
موضوع	: جغرافیای سیاسی -- ایران
شناسه افزوده	: صفوی، یحیی، ۱۳۳۱ - مقدمه نویس
شناسه افزوده	: دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ۴ ۲۲ م / DSR۲۵
رده‌بندی دیویی	: ۹۵۵/۸۲۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۷۵۷۸۶۳
تاریخ درخواست	: ۱۳۹۱/۰۲/۱۱
تاریخ پاسخگویی	: ۱۳۹۱/۰۲/۱۴
کد پیگیری	: ۲۷۵۶۵۰۸

مرزهای ایران

همراه با تغییرات جدید در طول مرزهای جمهوری اسلامی ایران

* نویسنده: مسعود محمد حسینی (Baraeis@yahoo.com)

* ناشر: انتشارات دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)

* ویراستار علمی: محمدمیر نوحی

* ویراستار ادبی: سهراب فاضل

* تهیه نقشه: جواد دهجوریان

* صفحه آرای و طرح روی جلد: احمد جدیدی، رسول لطفی

* نوبت چاپ اول: بهار ۱۳۹۱

* شمارگان: ۱۵۰۰

* قیمت: ۲۰۷۰۰۰ ریال

تقدیم به:

این اثر را تقدیم می‌کنم به روح بلند حضرت امام (ره) و همه شهیدان گرانقدری که با هدیه دادن خون خود مرزهای جغرافیایی کشور عزیزمان را حفاظت و حراست نمودند. همچنین تقدیم می‌کنم به مرزبانان آزاده‌ای که با جان و دل به حراست از وجب به وجب مرزهای کشور همت دارند.

در مدت نگارش این اثر عزیزان زیادی متحمل زحمات فراوانی از سوی بنده شدند که بر خود فرض می‌دانم از تک تک این عزیزان تشکر و قدردانی کنم که بدین وسیله این مهم را به انجام می‌رسانم. همچنین لازم و ضروری است از خانواده‌ام که در طول نگارش این کتاب صبورانه در کنار من ایستادند و با حمایت‌های معنوی خود تحمل سختی کار را برایم آسان ساختند تشکر نمایم.

از خداوند منان سلامتی، توفیق روزافزون و عاقبت به خیری را برای همه این عزیزان خواستارم.

www.ketab.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	مقدمه
۱۵	فصل اول: کلیات
۱۷	تعاریف و مفاهیم (مفهوم شناسی)
۲۶	تفاوت مرز و سرحد
۲۹	مراحل تکامل یک مرز
۳۱	مرزهای بین المللی و انواع آن
۴۱	کارکردهای مرزی
۴۶	مرز و امنیت
۴۷	مناقشات و اختلافات مرزی
۴۹	منازعات مرزی بر اساس نمونه پیترو هاگت
۵۱	تغییرات جدید در مساحت و طول مرزهای ایران
۵۹	فصل دوم: مرزهای غربی ایران
۶۱	نقش بیگانگان در تحدید حدود مرزهای غربی ایران
۶۵	کشور ترکیه
۶۸	جغرافیای طبیعی مرز ایران و ترکیه
۷۵	جغرافیای انسانی مرز ایران و ترکیه
۱۰۴	ویژگی‌های اقتصادی مرز ایران و ترکیه
۱۱۷	اختلافات ارضی و مرزی در مرز ایران و ترکیه
۱۲۷	ویژگی‌های امنیتی مرز ایران و ترکیه
۱۴۵	ویژگی‌های نظامی مرز ایران و ترکیه
۱۵۱	ملاحظات ژئوپلتیکی مرز ایران و ترکیه
۱۵۲	کشور عراق
۱۵۶	تقسیمات مرز ایران و عراق
۱۵۹	بخش اول: محدوده مرزی از ارتفاعات دالامپرداغ تا تنگه باویسی
۱۵۹	جغرافیای طبیعی مرز در بخش اول
۱۷۱	جغرافیای انسانی مرز در بخش اول
۲۰۸	ویژگی‌های اقتصادی مرز در بخش اول
۲۱۶	ویژگی‌های امنیتی مرز در بخش اول
۲۱۷	ویژگی‌های نظامی مرز در بخش اول
۲۱۹	بخش دوم: محدوده مرزی از تنگه باویسی تا دهلران
۲۱۹	جغرافیای طبیعی مرز در بخش دوم
۲۲۷	جغرافیای انسانی مرز بخش دوم
۲۴۲	ویژگی‌های اقتصادی مرز در بخش دوم
۲۴۸	ویژگی‌های امنیتی مرز در بخش دوم
۲۴۹	ویژگی‌های نظامی مرز در بخش دوم
۲۵۰	بخش سوم: محدوده مرزی از دهلران تا دهانه فاو
۲۵۰	جغرافیای طبیعی مرز در بخش سوم
۲۵۶	جغرافیای انسانی مرزی در بخش سوم
۲۷۳	ویژگی‌های اقتصادی مرز در بخش سوم

۲۷۸	- ویژگی‌های امنیتی مرز در بخش سوم
۲۷۸	- ویژگی‌های نظامی مرز در بخش سوم
۲۷۹	- اختلافات ارضی و مرزی در مرز ایران و عراق
۲۸۲	- ملاحظات ژئوپلیتیکی مرز ایران و عراق
۲۸۷	- فصل سوم: مرزهای جنوبی ایران
۲۸۹	- حضور و نقش آفرینی بیگانگان در آبهای جنوبی کشور
۲۹۱	- خلیج فارس
۲۹۲	- جغرافیای طبیعی سواحل شمالی خلیج فارس
۲۹۹	- جغرافیای انسانی سواحل شمالی خلیج فارس
۳۵۲	- ویژگی‌های اقتصادی سواحل شمالی خلیج فارس
۳۶۸	- ویژگی‌های نظامی سواحل شمالی خلیج فارس
۳۷۵	- جزایر ایران
۳۷۸	- مسئله امنیت در خلیج فارس
۳۸۴	- مرزهای دریایی در کشورهای حاشیه خلیج فارس
۴۰۳	- تنگه هرمز
۴۰۴	- جنبه‌های ژئوراهبردی تنگه هرمز
۴۱۰	- جنبه‌های ژئوپلیتیک تنگه هرمز
۴۱۲	- دریای عمان
۴۱۴	- جغرافیای طبیعی سواحل شمالی دریای عمان
۴۲۵	- جغرافیای انسانی سواحل شمالی دریای عمان
۴۴۱	- ویژگی‌های اقتصادی سواحل شمالی دریای عمان
۴۴۷	- ویژگی‌های نظامی سواحل شمالی دریای عمان
۴۴۸	- مسئله امنیت در دریای عمان
۴۴۹	- مرز دریایی ایران و پاکستان
۴۵۲	- ویژگی‌های ژئوپلیتیکی دریای عمان
۴۵۳	- فصل چهارم: مرزهای شرقی ایران
۴۵۵	- کشور پاکستان
۴۵۷	- نقش بیگانگان در تعیین حدود مرزهای جنوب شرقی ایران
۴۵۸	- جغرافیای طبیعی مرز ایران و پاکستان
۴۶۶	- جغرافیای انسانی مرز ایران و پاکستان
۴۸۲	- ویژگی‌های اقتصادی مرز ایران و پاکستان
۴۹۱	- اختلافات ارضی و مرزی در مرز ایران و پاکستان
۴۹۱	- ویژگی‌های امنیتی مرز ایران و پاکستان
۵۰۶	- ویژگی‌های نظامی مرز ایران و پاکستان
۵۰۷	- ملاحظات ژئوپلیتیکی مرز ایران و پاکستان
۵۱۱	- کشور افغانستان
۵۱۴	- نقش بیگانگان در تعیین حدود مرز ایران و افغانستان
۵۱۷	- جغرافیای طبیعی مرز ایران و افغانستان
۵۲۴	- جغرافیای انسانی مرز ایران و افغانستان
۵۵۴	- ویژگی‌های اقتصادی مرز ایران و افغانستان
۵۵۹	- اختلافات ارضی و مرزی در مرز ایران و افغانستان

۵۶۲ ویژگی‌های امنیتی مرز ایران و افغانستان
۵۶۴ ویژگی‌های نظامی مرز ایران و افغانستان
۵۶۸ ملاحظات ژئوپلیتیکی مرز ایران و افغانستان
۵۷۱ فصل پنجم: مرزهای شمالی ایران
۵۷۳ تقسیمات مرزهای شمالی کشور
۵۷۳ کشور ترکمنستان
۵۷۸ نقش بیگانگان در تحدید حدود مرزهای شمال شرق
۵۸۰ جغرافیای طبیعی مرز ایران و ترکمنستان
۵۸۹ جغرافیای انسانی مرز ایران و ترکمنستان
۶۳۳ ویژگی‌های اقتصادی مرز ایران و ترکمنستان
۶۴۵ اختلافات ارضی و مرزی در مرز ایران و ترکمنستان
۶۴۸ ویژگی‌های نظامی مرز ایران و ترکمنستان
۶۴۹ ویژگی‌های امنیتی مرز ایران و ترکمنستان
۶۵۱ ملاحظات ژئوپلیتیکی مرز ایران و ترکمنستان
۶۵۲ دریای مازندران
۶۵۳ رژیم حقوقی دریای مازندران
۶۵۵ طرح‌های مختلف تقسیم دریای مازندران
۶۵۹ همسایگان ایران در دریای مازندران
۶۶۰ جغرافیای طبیعی سواحل جنوبی دریای مازندران
۶۶۹ جغرافیای انسانی سواحل جنوبی دریای مازندران
۶۹۲ ویژگی‌های اقتصادی سواحل جنوبی دریای مازندران
۷۰۲ ویژگی‌های نظامی سواحل جنوبی دریای مازندران
۷۰۵ مسئله امنیت در دریای مازندران
۷۰۶ ویژگی‌های ژئوپلیتیکی دریای مازندران
۷۰۷ نقش بیگانگان در تحدید حدود مرزهای شمال غربی ایران
۷۰۸ کشور آذربایجان
۷۱۲ جغرافیای طبیعی مرز ایران و آذربایجان
۷۱۸ جغرافیای انسانی مرز ایران و آذربایجان
۷۳۹ ویژگی‌های اقتصادی مرز ایران و آذربایجان
۷۴۳ اختلافات ارضی و مرزی در مرز ایران و آذربایجان
۷۴۵ ویژگی‌های نظامی مرز ایران و آذربایجان
۷۴۷ ویژگی‌های امنیتی مرز ایران و آذربایجان
۷۴۸ ملاحظات ژئوپلیتیکی مرز ایران و آذربایجان
۷۴۹ کشور ارمنستان
۷۵۲ جغرافیای طبیعی مرز ایران و ارمنستان
۷۵۵ جغرافیای انسانی مرز ایران و ارمنستان
۷۵۶ ویژگی‌های اقتصادی مرز ایران و ارمنستان
۷۵۷ اختلافات ارضی و مرزی در مرز ایران و ارمنستان
۷۵۸ ویژگی‌های نظامی مرز ایران و ارمنستان
۷۵۸ ویژگی‌های امنیتی مرز ایران و ارمنستان
۷۵۶ ملاحظات ژئوپلیتیکی مرز ایران و ارمنستان
۷۶۱ ضمائم

سیاه و دریای آدریاتیک و از غرب به مصر و لیبی و سودان و تنگه باب المندب و از جنوب به عربستان و دریای عمان محدود می‌شد.

در دوره سیاه و ننگین قاجاریه (۱۳۴۴-۱۲۱۰ ه.ق) مرزهای سیاسی ایران با دگرگونی بسیار مواجه گردیدند. هرچند در دوره آغا محمدخان قاجار طول مرزهای ایران از ۶۹۰۰ کیلومتر به یازده هزار کیلومتر افزایش یافت به طوری که وسعت سرزمینی ایران از شمال شرق به بخارا و خوارزم در شرق دریای خزر، از شمال غرب به قفقاز و گرجستان در غرب این دریا، از جنوب به دریای عمان و خلیج فارس، از شرق به شبه قاره هند و از غرب به خوزستان و آذربایجان محدود می‌شد. این در حالی بود که در دوره‌های بعد طی قراردادهای گلستان (۱۸۱۳ م) و ترکمنچای (۱۸۲۸ م) مناطق وسیعی حدود یک میلیون کیلومتر مربع از ایران جدا شد. در زمان حکومت ننگین رضا پهلوی قسمتی از مرز ایران در منطقه نخجوان به ترکیه واگذار شد. همچنین در زمان محمدرضا پهلوی جزیره بحرین در خلیج فارس و قریه فروزه در شمال استان خراسان از ایران جدا شده و مرزهای سیاسی ایران به وضعیت کنونی رسید. این در حالی است که تلاش قدرت‌های بزرگ در حمایت از رژیم بعث عراق و هجوم سراسری این کشور به مرزهای غربی ایران (به دنبال لغو قرارداد ۱۹۷۵ م الجزایر) برای تغییر در حدود مرزهای ایران، با رهبری حضرت امام خمینی(ره) و مجاهدت فراوان ملت ایران و فرزندان سلحشورش در سپاه، بسیج و ارتش در طول هشت سال دفاع مقدس ناکام مانده و ملت سرافراز ایران با تقدیم بیش از ۲۰۰ هزار شهید و ۳۰۰ هزار جانباز و ۴۰ هزار آزاده اجازه تغییر در مرزهای سیاسی ایران و جدا شدن یک وجب از خاک سرزمین عزیزمان را نداد.

کتاب ارزشمند **مرزهای ایران** تالیف جناب آقای **مسعود محمد حسینی** که از دانشجویان مؤمن و خردمند اینجانب بوده‌اند، نسبت به کتاب‌هایی که تا کنون راجع به مرزهای ایران منتشر شده هم از نظر محتوا و هم از نظر منابع کم نظیر و قابل تقدیر می‌باشد. امید است کلیه دانشگاه‌ها و دانشجویان رشته‌های علوم جغرافیایی، علوم سیاسی، روابط بین‌الملل، علوم نظامی و انتظامی از این کتاب بهره‌مند شوند.

سرلشکر پاسدار دکتر سید یحیی صفوی
استاد و عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین(ع)
پاییز ۱۳۹۰

بی تردید، کتابت و کتاب را می‌توان از بارزترین ممیزه‌های انسان برشمرد و آن را از ره آورده‌های علم و محصول عقل و اندیشه انسان به حساب آورد که تاریخ مدون جامعه بشری هم مدیون این شاخصه اعجاز آمیز اوست. انسان با هنر نوشتن و شکل دهی آن در قالب کتاب، توانسته است نتیجه اندیشه خود را سامان بدهد و آن را حفظ نماید و زنجیره پیوستگی نسل‌های اعصار مختلف بشری را تداوم بخشد.

این جنبه از ابعاد مختلف پررشته شده فطرت انسانی، دارای برجستگی ویژه‌ای است که به لحاظ ارزش ذاتی علم، همواره نه تنها در نزد عالمان، اندیشمندان و صالحان از احترام خاصی برخوردار بوده است، بلکه هر انسان پاک نهاد عامی و بی‌سواد هم نسبت به آن ارج و منزلت قائل شده است. همچنین کینه و نفرت نسبت به این دستاورد ارجمند بشری از سوی آنهایی که از فطرت انسانی تهی شده‌اند، هم حاکی از فخیم بودن این جنبه از جنبه‌های انسانی انسان است که چهره کریه و خوی خونریزی آمران و یا مباشران برای آن‌ها زن کتابخانه‌ها نیز مصداقی از این واقعیت تلخ و آزار دهنده می‌باشد.

عنایت فوق العاده آیین مقدس اسلام نسبت به علم و دانش و محترم شمردن عالمان و اندیشمندان و اهمیت قائل شدن به فکر و اندیشه، قلم و نوشته و کتاب و کتابت نیز بیانگر این است که علم دارای ارزش ذاتی است و محصولات و تولیدات آن هم که شاخص‌ترین آنها کتاب است، ارزشمند می‌باشد.

محفوظ ماندن و اثر گذاری مستمر کتاب با وجود پیشرفت فناوری‌های نوین در عرصه نوشتاری و اطلاع رسانی در دنیای امروزی هم دلیل دیگری بر اهمیت فوق العاده این دستاورد فکری بشر می‌تواند باشد که در حال حاضر نیز به عنوان بزرگترین و مهمترین وسیله اطلاع رسانی به حساب می‌آید.

در این راستا خدمات مراکز علمی - آموزشی و تحقیقاتی - پژوهشی از جمله دانشگاهها و حمایت و پشتیبانی آنها از صاحبان فکر و اندیشه برای تبدیل نتیجه زحمات و تلاش‌های فکری آنان به کتاب یک امر طبیعی و لازم تلقی میشود. چرا که از جمله مخاطبان نزدیک در تولید علم و ایجاد نهضت نرم افزاری دانشگاهها است.

بر این مبنا دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع) هم به لحاظ رسالت علمی آن که بنا به عنایت و فرموده مقام معظم رهبری کانون علم هم می‌باشد، برای مشارکت در تولید علم در ابعاد مختلف به ویژه از طریق چاپ و نشر کتاب و عرضه آن به مجامع علمی و فرهنگی، اهتمام نموده است.

مجموعه حاضر هم که یک کتاب تخصصی و دانشگاهی است در راستای تحقق بخشیدن به این امر مهم به وسیله انتشارات دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)، چاپ و منتشر شده است که در آن مرزهای جمهوری اسلامی ایران از جنبه های مختلف در پنج فصل مورد بررسی و تحقیق قرار گرفته است. فصل اول با عنوان کلیات، شامل: تعاریف مفاهیم مرتبط با موضوع کتاب می باشد .

در هریک از چهار فصل دیگر، یکی از جهات چهار گانه مرزهای کشور(مرزهای غربی، مرزهای شمالی، مرزهای جنوبی و مرزهای شرقی) در ابعاد:

جغرافیای طبیعی، انسانی و ویژه گی های اقتصادی، امنیتی و نظامی، هم در ارتباط با کشورهای همسایه و هم در مورد شهرهای مرزی ایران و مناطق محاذات آنها مورد بررسی تحقیقی قرار گرفته و تحلیل شده است.

اگر چه در زمینه موضوع کتاب حاضر، عالمان و پیش کسوت های علم جغرافیا تحقیق ها کرده و کتابها نوشته و آثار ارزشمند فراوانی را به جامعه علمی ارائه نموده اند، ولی با توجه به نگاه اختصاصی نویسنده محترم به مرزها در ابعاد ذکر شده و بیان تغییرات به وجود آمده جدید در طول مرزها به لحاظ آخرین اندازه گیری ها با فناوری های نوین، از جمله ممیزه های کتاب حاضر است که در حوزه های جغرافیایی، سیاسی، نظامی، انتظامی و امنیتی قابل استفاده می باشد. همراهی مقدمه استاد ارجمند جناب آقای دکتر سید یحیی صفوی با این کتاب نیز مزیت دیگری است که بر این اثر بخشیده است.

مدیر مسئول انتشارات دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)